

MEDLEMSBLAD

SISTE NUMMER I DETTE ÅRHUNDRE

Overgangen til nytt årtusen opptar de fleste av oss. Det blir stor markering også i bygda vår, og Historielaget er aktivt med i gruppa som står for den festen. Det er mange spådommer om hva som kan komme til å skje ved denne overgangen, vi får vel tro at dagene vil gå sin gang som før også på totusen-tallet.

Virksomheten i laget går i hvert fall som før, i Nytt fra laget kan vi lese om det. Det er mølla som tar mye tid og penger nå. Når dette leses er vel taket på tørkehuset på plass, og første del av restaureringen er unnagjort.

Og når det gjelder penger - giro for medlemskap for år 2000 følger vedlagt.

Årsmøtet blir avholdt 30. januar (se siste side), vi håper at mange finner veien dit.

God jul!

F.Å.

Nr. 83 Desember 1999

NYTT FRA LAGET

Medlemsfest 2000.

Den 19. februar 2000 inviterer Austmarka Historielag deg med følge til Historielagets fjerde og det nye årtusenets første medlemsfest på Austmarka Samfunnshus.

Festen starter klokka 19.00 med en cocktail, og etter det fortsetter vi med å innta en deilig middag.

Meny:

Gryte med ris og loff

Fruktcocktail med krem

Drikke til maten

Utpå kvelden serveres det kaker og kaffe.

Etter middagen svinger vi av oss kaloriene igjen til tonene fra "Hedmarkstoppens" ME AND YOU!

Tradisjonen tro i Historielaget ber vi om at festdeltagere som har lyst og anledning kler seg i gammeldagse klær og liver opp stemningen. Lerker og flasker med ildvann på bringes også med av festdeltagerne.

Pris pr. person er kr. 150,-

Påmeldingsfristen er den 10. februar og kan gjøres til

Wenche Lønhøiden tlf. 62 82 83 84/62 82 84 90

Åge Sørmoen tlf. 62 82 81 47

Aud Dybing tlf. 91 15 57 02

Så finner vi frem stakken, nikkens og lerka, så treffes vi på Samfunnshuset!

HJERTELOG VELKOMNE !

Austmarka Historielag

Gaver til laget.

Vi er imponert over den jamne strømmen av gaver som kommer til laget og beriker våre samlinger. Denne gang takker vi for følgende:

Fra Jan H. Berg: Parafinlampe og smørtrau fra Skullerudseter.

Fra Martha Lønhøiden: To bøker, en kristelig fra 1880 og Snorre fra 1900.

Fra Eivind Blomkvist v/Erling Westby: Tysk kart over distriktet fra 1940.

Fra Øivind Vangen, Kongsvinger: Malmovn, etasjeovn, den har stått i Sikåa. (Se omtale side 18)

Fra Øivind Lund: 25 bilder fra Austmarka Marken.

Fra Lars Bergerseter: Vevstol, blåmalt.

Fra Ola Engebretsen i Indlandstrykk: Røde Kors-flagg som Roverud Sanitetsforening brukte på Helgeby under slaget ved Rustad 17. april 1940.

Fra Sverre Johnsen: Tre pakker Frisco sigaretter fra midten av 1950-tallet.

Fra Sture Karterud: Gruslass tilkjørt til støping og gjenfylling ved mølla.

Fra Tor Eivind Pramm: Tre billetrær.

Fra Tom Thorstensen: Smaløks funnet i grustak sør for Lindberget.

Fra Rolf Risborg: Aftenposten ett kvartal 1940.

Nye medlemmer.

Ragnhild Fagernes, Austmarka, Reidar Bråten, Åge Lindberg, begge Kongsvinger, Ingebrikt Folstad, Heimdal, Vegard Arnesen, Stange, Reidun Rognerud, Hosle.

Julegavetips.

Gi et medlemskap i Historielaget som gave i år! Det koster 100 kroner. Mottakeren vil få et gavekort og medlemsbladet for desember -99, samt fire nr. av bladet for neste år.

Vi har også CD'en "Puken i kjerketårnet" for salg. Der kan du bl.a. høre ti folkemelodier spilt av Lauritz Tangen. Den koster 130 kroner.

Kom gjerne innom oss på postkontoret torsdag 16/12 kl. 10-13 eller 18-20, eller kontakt noen i styret.

Åpne søndager på "Posten".

Trafikken på postkontoret har ikke vært særlig stor på de åpne tordagene i høst. Derfor vil vi i stedet prøve med åpne søndager i januar, februar og mars. Fra og med søndag 9. januar har vi åpent hver søndag fra kl. 15 til 18 (unntatt årsmøtedagen 30. jan.)

Velkommen innom til en prat og en kaffekopp og en titt på bilder og skrifter.

Sommertur til Vestlandet.

Neste års sommertur går til Sogn og Fjordane. Dette fylket har kanskje den fineste naturen som finnes i Norge. Turen starter søndag 25. juni og varer fem eller seks dager. Vi nevner dette allerede nå, slik at interesserte kan ordne seg med ferie i god tid. Mer om turen i marsnummeret.

Holmen Mølle.

Restaureringen av mølla har pågått i hele høst. Tørkehuset var i en elendig forfatning og holdt på å ramle ned. Nå er bygget rettet opp, nytt fundament er på plass, og i skrivende stund legges nytt tak. Byggmester Arne Fjellvang har stått for arbeidet og har hatt hjelp av Hans Stenbråten.

Åge

HUS ER FLYTTET

Stua på Hvitsandtangen ble flyttet til Solyang 1931 og brukt som veslestue.

Stua i Tallåsen ble flyttet til Opseth under krigen av Gunnar Fagernes. Han ble syk og døde siden, så stua ble aldri ferdig oppført. Laget har bilde av stua i Tallåsen.

Stua i Bjørnhullet ved Søndre Hærstjøen ble flyttet til Mobråten ca. 1950. Er det noen som har bilde av stua i Bjørnhullet?

Åge

KULTURMINNEPROSJEKT

Det har siden våren -98 pågått et samarbeide mellom utmarkslagene og historielaget på Austmarka.

Formålet var å registrere og få kartfestet alt vi måtte vite og finne av gamle kulturminner. Bakgrunnen var ny områdetakst for skogbruket. Det ble nedsatt ei styringsgruppesom består av:

Leder Bjørn-Ulf Østgård fra Karterud og Østgård Utm.lag.

Hans Kr. Bakken fra Tolloberget-Møkeråsen Utm.lag.

Kjell Haugen fra Austmarka Vestre Utm.lag.

Egil Tomteberget fra Sletmoen Utm.lag.

Arve Haugen fra Austmarka Historielag.

Halvard Bratlie fra Kulturkontoret.

Halvor Noer fra Landbrukskontoret.

Som prosjektleder ble engasjert Per Helge Hellerud.

Tre personer i hvert utmarkslagsområde tok på seg registreringen i sitt område. Det ble avholdt et to-dagers kurs ledet av fylkesarkeolog Hilde Amundsen. Registreringene kom i gang sommeren -98. Vi har i denne tiden flere ganger hatt arkeologer til å hjelpe oss.

Nå høsten -99 er mesteparten av registreringen gjort ved hjelp av G.P.S., det vil si at et instrument blir brukt på de forskjellige steder, f.eks. en boplass. Dette instrumentet har da kontakt med flere satellitter, og på dette grunnlaget regnes posisjonen ut. Dette arbeidet er utført av Stein Fjeldseth, Grinder.

Det er kartfestet ca. 250 punkter, som er boplasser, kølamiler, groper og flatmarksmiler, tjæregraver, dyregraver etc.

Det skal i løpet av vinteren produseres kart, som vil bli til salgs.

Vi håper det kan bli mere interessant å ferdes i utmarka når vi vet hvor vi kan finne noe og vite hva vi ser. Ikke minst gjelder det gamle boplasser, som bør være et fint supplement til bygdeboka.

Arve Haugen

NORDRE AUSTMARKA MISJONSFORENING

"Foreningens Formaal er ved Guds Naade at virke til Guds Riges Udbredelse blant Hedningene"

Ovenstående sitat er fra § 2 i "Regler for Østmarkens Missionsforening". Reglene som består av 6 paragrafer, ble vedtatt på stiftelsesmøtet den 13. Marts 1881. Til foreningens Bestyrelse valgtes Brynnild Iversen, Gjermund Aarnes, G.A. Solberg, S. Simensen og Martin Kritberget. Som vi ser, var bestyrelsen fullstendig mannsdominert, og tre av medlemmene var lærere, henholdsvis Iversen, Aarnes og Simensen.

Nåværende Søndre og Nordre Austmarka Misjonsforeninger er utgått fra Østmarken Missionsforening, og disse har ved siden av Austmarka Skytterlag lengst fartstid av alle foreninger i bygda.

Mange medlemmer

144 personer står oppført som medlemmer "af Østmarkens Forening for den ydre Mission" stiftelsesåret. For å vise at hele bygda var representert, tar jeg med noen navn. Vi har Ole Johansen Saaler, Henrik Solbergvangen, Thorsten E. Rødfjellet, Olie Mathiasdr. Vraana, Marie Stenbråten, Ole J. Sjøviken, Marie Hagbakken, Karen A. Høimyrbråten, Engebret Ingelsrud, Oline Olsdr. Østgård og Berthe Andersdr. Haakerud.

Protokollen fra 1881 avsluttes i 1935. Møtereferatene er snau, og det er kun referatene fra årsmøtene som er tatt med bortsett fra noen få unntak. Årsmeldinger finnes ikke før 1977. Hovedaktiviteten var å skaffe penger til misjonsarbeidet, og pengene kom inn ved auksjoner av gaver, bøsseinnsamlinger i kjerka, loddsalg på møter og kollekt.

Møtereferat

"1884 den 10. April affholdtes Generalforsamling i Østmarkens Missionsforening der ble foretaget Valg på to Medlemmer af Bestyrelsen hvis Funktionstid var udløben, nemlig Lærer P. Simensen og Martin Kritberget. Paa Grund af at P. Simensen er fraflyttet Bygden valgtes i hans Sted Landhandler Kristen Karterudsæter. Kr. 80 blev besluttet avsendt til Kredsbestyrelsen for Kristiania Kreds saasnt en saadan Sum indkommer".

Denne summen greide foreningen å reise allerede den 24. juni 1884. Referat fra møtet den dagen forteller: "1884 den 24. Juni holdtes Missionsaution over de til Missionen indkomne Gaver der solgtes for et Beløb af Kr. 82,45".

Fra hedningemisjon til indremisjon

I møtereferat fra 22. juli 1925 da møte ble holdt hos Henrik Bakken med 11 til stede, sies det: "Da Misjonsforeningen for noen år siden gikk over fra hedningemisjonsforening til indremisjonsforening uten at der er protokollert noe derom, forelå til behandling og vedtagelse nedenstående love for lokalforeningen tilsluttet Det norske lutherske Indremisjonsselskap".

Så følger i alt 7 paragrafer som gjelder foreningens formål og virke. §6 sier således: "Foreningen yder Indremisjonsselskapets virksomhet en støtte beregnet etter minst 5% av sin årsinntekt. Bidraget skal intet år være mindre enn 30 kr. For øvrig skal foreningen fremme kristelig kjærlighetsgjerning, såsom søndagsskolearbeid, vernearbeid overfor ungdom, redningsarbeide for forkomne, hjelp for gamle og syke".

Interessant er det å legge merke til språkutviklingen og rettskrivingen i referatene fra 1881 og 1925.

Nordre Austmarka bedehus

Behovet for eget forsamlingslokale med uthus var stort, og foreningen satte i gang. Ole Christian Holmen gav tomt, og finansieringen ble ordnet som følger:

Frivillige gaver av materialer: 36 tylfter planker og 33 tylfter bord.

Innkomet ved omsendt liste kr. 233

Innsamlet ved den kr. ungdom " 330

Lånt privat av Thorvald E. Torp " 1000

Lån i Hypotekbanken " 1000

Samtlige utgifter ser ut til å være ca. 6000 kroner. Året var 1928.

I møte den 9. desember 1928 ble bruken av lokalet formulert i 7 paragrafer etter enstemmig vedtak. I § 5 står det: "Huset må ikke åpnes for politiske møter", og i § 3 slås fast: "Vi vil ha uttalt at den liberale forkynelse ikke må tillates i Bedehuset hverken av leg eller Lærd".

Harald Ophus Devold var for liberal

I forbindelse med § 3 gjengir jeg en søknad til Kirkedepartementet i Oslo fra styret i misjonsforeningen.

"Til Kirkedepartementet, Oslo.

Undertegnede andrager det ærede departement om tillatelse at faa benytte Austmarka kirke Vinger landsogn til en gudstjeneste søndag den 26de mai d.a. i forbindelse med en bedehusinvieelse for kredsene. (Denne søndag er utenom den ordinære gudstjeneste)

Som taler ved ovennevnte anledning er engagert cand. Viggo Waaler fra Indremissionsselskapet".

I søknaden opplyses det at foreningen har søkt menighetsrådet om å få benytte kirken, men rådet nektet etter vedtak den 29/3 1929. Grunnen var at sognepresten ikke fikk benytte Bedehuset til oppbyggelige møter. Som grunn for nektelsen av Bedehuset oppgir misjonsforeningen at "saadan til-lættelse ikke kan gives saa længe sognepresten har liberale anskuelser".

Sogneprest Devold kom således i konflikt med § 3, og etter hva eldre folk kan fortelle, hadde nok Devold en del liberale meninger og var av og til nokså uortodoks.

Det kan være interessant å se hvem som satt i Menighetsrådet den gangen. Disse var: Karsten Larsmon, Gunnar Johnsrud, Jørgen Holmen og Kr. Billehaug. I styret for misjonsforeningen finner vi: Hanna Larsmon, Hanna Møller, Henrik Bakken og Thea Haget.

Bedehuset har gjennom alle år fylt et stort behov som møtelokale i flere sammenheng. Det har vært oppbyggelsesmøter, basarer, konfirmantfester, minnesamvær ved begravelser, juletreffester m.m. Også i dag er det en del arrangementer i huset selv om Austbo har overtatt funksjoner som tidligere naturlig hørte Bedehuset til.

Huset er i god stand, takket være mye frivillig arbeid og dugnader fra personer som føler ansvar og tilknytning til Holmen Bedehus som er en del av miljøet og tradisjon i Nordre Austmarka.

Ildsjeler

Det er visse personer som gjennom mange år satte sitt preg på foren-ingen, og uten forkleinelse for andre vil jeg nevne Brynnild Iversen, Erik Øverby, Ole Christian Holmen, Emma Haget, Thea Haget og Anna Kristiansen.

Emma Haget er den personen som har flest år i aktivt arbeid i forening-en og ellers i kristelige gjøremål i vår del av bygda. År etter år fra 1923 til 1965 går navnet Emma Haget igjen. I 1923 avløste hun Karen Dalbak som bestyrelsesmedlem, og fungerte som kasserer, leder og sekretær i tur og orden.

Emma hadde en sterk posisjon i menighetsarbeidet. Ved sitt uegennyttige arbeid og milde vesen ble hun respektert i alle kretser i bygda. En stor anerkjennelse og tillit ble vist henne da hun ble innsatt som klokke i Austmarka kirke i 1958. Hun var visstnok den første kvinnelige klokke i fast stilling i landet. Mange minnes Emma fra tida i Barneforeningen og Søn-

dagsskolen som hun stiftet i 1923. Barnearbeidet holdt hun på med helt til de siste leveår. Hun var også leder for et "bøsselag" som arbeidet for Misjonssambandet, og dessuten ledet hun arbeidet i Den Indre Sjømmans-misjon.

Hun ville skaffe seg kunnskaper og utdanning som ung, og var et år på Bjerkely ungdomsskole. I 1922 avla hun eksamen ved Norsk Korrespon-danseskole for så å begynne på Elverum Lærerskole. Der måtte hun slutte etter halvannet år grunnet blindtarmbetennelse. "Den slags var ikke å spøke med den gangen", forteller hun i et intervju, "jeg lå bevisstløs en hel dag etter operasjonen. Få trodde at jeg skulle overleve".

I stedet for å ta fatt på lærerskolen igjen, ble Emma heime for å ta seg av mor si etter at faren døde. Hun kom inn på Fjellhaug Misjonsskole et par år seinere, og hadde også vikarpost ved Skullerud skole en periode. "Du verden så godt jeg likte det", sier hun i intervjuet nevnt ovenfor. Emma hadde mye å gjøre på småbruket hos broren da foreldrene var borte. Arbeidet i huset, i fjøset eller på åkeren førte til lange arbeidsdager. Emma var ei kvinne som satte sitt preg på bygdesamfunnet i over 40 år, og alle som kom i kontakt med henne, har bare godord å si om hennes person.

Fortsatt aktiv forening

Nordre Austmarka Misjonsforening er fortsatt en aktiv forening som holder sine månedlige møter med 10-15 frammøtte. Styret består i dag av leder Anna Vangen, kasserer Åse Hamre og sekretær Ragnhild Fagermes. På Austmarkadagen i 1997 sperret mange tilskuere opp øynene da ei gruppe sangglade "misjonskvinner" stilte opp i toget med gitar og sithere, og de ble så populære at de etterpå opptrer ved forskjellige tilstelninger under navnet "Strengemusikken".

Bygda trenger Nordre Austmarka Misjonsforening, og all ære til dere som trofast holder liv i en snart 120-års jubilant.

Oddvar

Kilder:

Møteprotokoller for Nordre Austmarka Misjonsforening
 Intervju i ukebladet Alle Kvinner
 Austmarka Kirke 100 år
 Regnskap for Holmen Bedehus

I medlemsbladet nr. 82 for september 1999 hadde jeg en beretning om første del av vår U.S.A.-reise sommeren 1999 - 3 generasjoner av slekten Porkka/Stenbråten/Høiby på kombinert turist-/slektsreise. Første artikkel fortalte om turen New York/Niagara Falls/Washington DC/New York - en 5-dagers opplevelsesrik busstur til kjente steder på øst-kysten av U.S.A.

Om kvelden fredag 2. juli befant vi oss på La Guardia flyplass i New York - ca. 3 timer senere - litt etter kl. 21.00 ble vi mottatt av 9 slektninger på flyplassen i Minneapolis. Dette ble innledningen til vår slektsreise omkring i Minnesota - for mitt vedkommende også en interessant tur til Wisconsin i den siste uken jeg var tilbake alene etter at sønn og sønnesønn var reist tilbake til Norge igjen den 10.juli.

For oversikten skyld har jeg laget en kartskisse som viser vår reiserute og steder hvor vi besøkte slektninger - etterkommere etter 2 onkler og 2 tanter som utvandret fra Stenbråten på Varaldskogen - Ole Albert i 1899, Inga Antonie i 1903, Agnes Marie i 1904 og noen år senere Hans - sannsynligvis en gang i tidsrommet 1910/1914.

Mine onkler hadde var ikke gift der borte og hadde ingen etterkommere. Inga Antonie ble gift med Alfred Vangen - såvidt vi vet 2. generasjon i Amerika - Agnes Marie ble gift med Erick Wernberg av svensk slekt. Ole Albert Hansen Stenbråten dro vestover for å grave gull - var tilbake kun en gang på besøk til sine søstre - senere er det ingen som vet noe mer om ham.

Hans Hanson - hans amerikaniserte navn der borte - hadde i mange år en farm som nabo til sin søster Agnes Marie og Erick Wernberg. Denne solgte han ca. 1943/1944 til sin nevø - Emmett og hans kone Lillian Caroline Wernberg. Lillian - 82 år - lever fremdeles på denne farmen. Farmen som Agnes Marie og Erick Wernberg tok opp i Blackduck i årene omkring 1904 - 1910 har nå Russel Wernberg - sønn av fetter Leander Wernberg som med sin kone Lorene bor hos sin sønn her. Agnes Marie og Erick hadde de 4 sønnene - Leslie døde for et par år siden 86 år gammel - fisker- og fangstmann i Alaska, Leander - nå 86 år - tidligere lærer i 33 år i Nord-Dakota - Emmett hadde nabofarmen og den yngste - Bert var politimann.

Ved Gonvick noe vestover mot Nord-Dakota¹¹ hadde Inga Antonie og Alfred Vangen sin farm ved dette lille tettstedet med noen få hundre innbyggere - denne farmen er nå ute av slektens hender. Imidlertid på andre steder omkring her bor det fremdeles etterkommere i flere generasjoner.

Undertegnedes tante Inga Antonie fikk 6 døtre og tante Agnes Marie fikk 4 sønner. På mange steder traff vi etterkommere i flere generasjoner omkring på vår ferd rundt i Minnesota. På flyplassen i Minneapolis ble vi møtt av 9 slektninger med kusine Myrtle McManus som det naturlige midtpunkt - med barn, barnebarn og oldebarn. Vi hadde ordnet oss med hotellrom i tiden 2. juli til om morgenen 6. juli - med leiebil i en uke fra 3. juli. Vi ville på denne måten løse overnattingsopplegget - kusine Myrtle var 85 år i mai og bodde med sin mann John i egen leilighet - John med noe nedsatt helse.

Gjестfriheten var stor - som da jeg besøkte dem alene høsten 1994. Vi var deres gjester hver dag med besøk til steder i Minneapolis og måltider hjemme hos kusine Myrtle og John eller vekselvis hos døtrene Rosella og Marilyn og deres familier - alle bodde ikke langt fra hotellet hvor vi bodde. Undertegnede - Ivar Hansen - kjente stort sett alle fra før - sønn Jens Petter Hansen og sønnesønn Lasse Ruud Hansen fikk anledning til å bli kjent med slektninger av sin egen generasjon - dette var et vesentlig poeng med turen.

Vi kom til kjente steder som "Mall of America" - et fantastisk varehus i nærheten - "verdens største" - med forretninger og underholdningstilbud av de helt store - i underetasjonen et akvarium med ca. 10 millioner liter vann hvor vi kunne gå under glasstak med havets dyreliv over og på siden av oss - også med hai om ikke av de helt store. Vi fikk se amerikanernes måte å feire nasjonaldagen 4. juli på - vesentlig forskjellig fra vår feiring av 17. mai. Siste dagen interessant besøk til det lokale museum "Fort Snelling" - som viste livet i et slikt militærført i Amerikas historie. Besøket ble avsluttet med kanonsalutt - hvor besøkende fikk være med å forberede salutten.

Siste dagen et besøk til "Capitol" i Minneapolis/St.Paul - med Minnesota's administrasjon og den nå velkjente guvernør Jesse Ventura - kjent fribryter og TV-kommentator ble valgt til statens nye guvernør for sine klare meninger og enkle fremstilling av sin politikk - hans bok fikk jeg med hjem som gave fra slektninger.

Fra Minneapolis gikk turen videre tidlig om morgenen 6. juli med vår leiebil nordover - ca. 5 timers biltur med et par stopp - først ved St. Cloud og senere lunch på Countryside Restaurant i Motley - vi var fremme i Bemidji litt etter klokken 14.00 som vi hadde planlagt. Dennis Wernberg som besøkte oss i Norge i påsken ifjor møtte oss her ved turistattraksjonen "Paul Bunyan and his Blue Babe Oxe" - en tømmerhogger-sagnfigur og hans hjelper den blå oxen - sagnfigurer som det er skrevet bøker om.

Dennis bisto oss med å finne veien til "Beltrami Nursing Home" hvor den yngste datter av Inga Antonie - min kusine Ruth - har bodd de siste 2 - 3 årene etter at hun fikk slag og ikke kunne bo hjemme alene. Et hyggelig gjensyn for meg og en fin stund for oss alle. Senere på ettermiddagen - ved 17.00-tiden reiste vi videre til Gonvick - retning mot Nord-Dakota - hvor vi var invitert til middag kl. 18.30 og videre med overnatting fra 6 juli til om morgenen 9. juli. Dette var på farmen "Silver Creek Farm" som John og Barbra Brooks hadde overtatt for noen år siden etter sine foreldre - John og Hazel Brooks - min kusine Hazel - den nesteldste av de seks døtrene til tante Inga Antonie. Her bodde jeg også under mitt besøk i oktober 1994.

Kusine Hazel var tilstede - 92 år var hun den 27. juni - i fin form og godt humør. Under oppholdet var vi invitert til middag hos henne på eldresentret "Clearbrook Good Samaritan Center". I løpet av de nærmeste dagene mange fine opplevelser - middag hos kusine Hazel og fine gaver til oss alle fra henne - håndarbeider i form av brikker og kors for bokmerke i bibelen som hun laget ved å "slå nupereller" - meget fine gaver som et minne fra besøket. På alle steder vi besøkte hadde vi "rustet oss" med rosemalte trearbeider og andre typisk norske gaver til våre slektninger.

Vi kom til indianerreservatet "Red Lake" - nordøst for Gonvick ikke langt fra farmen - og senere til "Itasca State Park" - også med indianerreservater - her ligger "Lake Itasca" - innsjøen som er kilden for den berømte floden Mississippi - her starter denne på sin lange og ferd til Den Meksikanske Golf. Anledning til bilder og videoopptak av dem som gikk over Mississippi - stener lagt ut i vannet - de som gikk over kunne få "diplom" prestasjonen. Dette kunne kjøpes på souvenirbutikken og attesteres av slektninger som kunne bekrefte at de hadde krysset "floden" - her nærmest en liten bekk. Museum med indianernes historie siden 7000 år før kristi fødsel.

På veien tilbake lunch i restauranten på "Shooting Star Casino" - et meget stort spillekasino med et utall spilleautomater. Stedet drives av indianere som mange steder har kasinovirksomhet som sin levevei - hit kom det charterbusser fra mange steder omkring - noen helt fra Canada nord for Minnesota. Etter lunch en liten visitt til Kristi Brooks Doyle og hennes familie i Winger i dette området - hennes mann Jack Doyle var statspolititi i distriktet - de hadde en datter i ten-årene og en yngre sønn.

Under oppholdet i Gonvick-området var vi invitert til Herman og EvaLee Janssen som bodde i tettstedet Gonvick. Herman - sønn av tante Inga's eldste datter Clara - gift med Arian Janssen av tysk slekt. De fikk 6 barn - 5 av dem lever idag med sine familier omkring i Minnesota. Denne ettermiddagen og kvelden traff vi Clara's eldste datter Edith (Janssen) og hennes mann Duane Nelson og sønnen Harlow og hans kone Joyce Janssen - ellers 2 sønner av Herman og EvaLee Janssen - Curtis og Robert. En meget hyggelig sammenkomst med slektninger her - etterkommere fra Stenbråten/Høiby i denne del av verden.

Om morgenen 9. juli gikk vår ferd videre til Blackduck - litt nord for Bemidji som er nærmeste by i disse distriktene. På farmen hvor Agnes Marie (Stenbråten) og Erick Wernberg i sin tid fikk sine 4 sønner hadde fetter Leander og Lorene Wernberg samlet ca. 20 slektninger til et lite "minislektsstevne" innenfor denne grenen av slekten. Sønnensønn av Agnes Marie - Lonnie hadde sitt trekkspill i bilen - han og hans bror Dennis og undertegnede spilte i løpet av kvelden til dans ute på vollen foran huset. Fetter Leander på 86 år og Lorene - 82 år og Lillian 82 - svingte seg. Fin servering ute på en fin sommerkveld sammen med hyggelige slektninger.

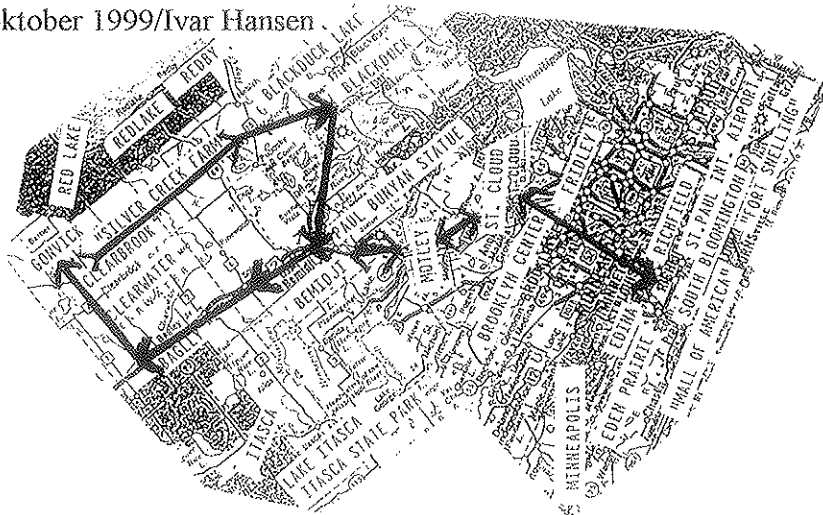
Sønn Jens Petter og sønnensønn Lasse reiste tidlig neste morgen den 10. juli med leiebilen tilbake til Minneapolis - et par timers samvær med slektninger der - leverte bilen på flyplassen - så med fly kl. 18.40 tilbake til Oslo. For min del skulle jeg tilbringe en uke mer i U.S.A. noen dager i området der oppe ved Bemidji/Blackduck/Gonvick - så fly til Minneapolis onsdag morgen 14. juli. I disse dagene fikk jeg anledning til å komme rundt til slektninger som bodde omkring her oppe - og til slektsgravsteder ved Gonvick og Blackduck. Disse dagene bodde jeg på Wernberg-farmen og fikk låne huset til Leander's sønn Neil Wernberg.

Mandag 12. juli og tirsdag 13. juli fikk jeg et par dager sammen med Jeanette Andersen - datter av Hazel Brooks. Jeanette - vel seksti år og enke de siste årene - var meget aktiv med strikkearbeider og applikasjoner - deltok i arbeidsgrupper med møtevirksomhet hos hverandre og turer til kurser/seminarer omkring for å studere teknikker innen håndareid. Jeanette tok meg med en ettermiddagstur til sin mor Hazel Brooks - med dette nok et besøk til kusine Hazel i Clearbrook nær Gonvick.

På denne turen kom vi forbi en vakker hvitmalt kirke i typisk norsk stil - hundre år gamle "Seljord Lutheran Church" - gravsteder her med mange norske gravsteder - bl. a. flere gravsteder med navnet Hansen som mitt eget navn. Senere middag på veien tilbake til Bemidji hvor Jeanette bodde etter at hun solgte sin farm i Clearbrook sist høst. En aktiv og hyggelig slektning. Den 14. juli om formiddagen ble jeg kjørt til den lokale flyplass av fetter Leander og Lorene Wernberg - fetter Leander ville gjerne se meg ombord på flyet "for at han skulle være sikker på å bli kvitt meg" - som han sa.

For tiden arbeider jeg med videoopptak, lysbilder og bilder ellers etter denne fine turen til U.S.A. i sommer. Mye interessant stoff - bl. videoopptak av fetter Leander - 86 år og født der oppe i Blackduck - i et av opptakene synger han "Kjerringa med staven" - et helt vers på norsk. I neste og siste artikkel - mer om de siste dagene i Minneapolis før hjemreisen til Norge - spesielt om en meget interessant dag til slektssteder for Porkka-slekten og Bystrøm-slekten i Sverige og Porkka/Fagernes/Stenbråten.

Oslo, 20. oktober 1999/Ivar Hansen

VERKER OG BRUK I VINGER

I utklipparkivet kan en finne takster for "verker og bruk". Vi tar med de eldste vi har som gjelder Austmarka. De forteller at det først og fremst var sagbruk som horte til i bygda vår. Den første vi tar med er fra Glommedalens Social-Demokrat for 1920, og er "Ligningsnævndens takst".

Eldre, lokalkjente folk vet vel hvor alle disse sagene lå.

Skullerud dampsg	8.000	Varild damme	12.600
Bedafors mølle	3.000	Holmen sag og mølle	15.000
Skullerudhagen lokomobil	4.461	Bottilsrud lokomobil	3.500
Sagtøppen lokomobilsag	4.000	Solberg lokomobilsag	5.000
Hersjøviken " "	4.000	Aaserud " "	4.461

Neste takst var i 1926. Den er hentet fra samme avis, som nå heter Glomdalens Arbeiderblad. Vi ser at de første elektriske sagene er kommet.

Bedafors mølle	3.462	Sandviken lok.sag	6.924
Skullerudhagen lok.sag	6.924	Brødbøl lok.sag	6.924
Holmen sag og mølle	13.848	Holmen lok.sag	6.924
Solberg lok.sag	6.924	Solberg elektr. sag	6.924
Fagernes elektr. sag	3.462	Rønningen snellefabr.	6.924
Skullerud snekkerfabrikk	6.924		

FOR 100 ÅR SIDEN

Den 18. august 1899 var det møte i Vinger Heredstyre. Ordfører var C. Larsmoen. Vi tar med en sak som angikk Østmarken, den er referert i Indlandsposten 22. august 1899.

Sag 4. Ang. Indstilling og Løn til Organist, Bælgetræder og Kirketjener ved Østmarken Kirke. Til Organist er indstillet som Nr. 1 Lærer Amund Mo, som Nr. 2 Lærer Bernhoft. Bælgetræder O. Saaler med Løn af 20 Kr. Forslag om, at Kirketjeneren ved Østmarken erhoder en Løn af 100 Kroner aarlig med Forpligtelse til at rette sig efter den Instruks, som for Stillingen maatte blive udfærdiget. Enst. Beslutning: Forslaget vedtages.

DET BLE EI RÅD

Det er like før jul. Ute i Europa raser krigen for fullt, mens vi merker sterkere enn før mangelen på varer av alle slag. Tyskere og nazister vokter grensen på norske siden, og svenske soldater ligger i beredskap på den andre.

I Slettbråtan tegner det til å bli ei stusselig jul. Rasjoneringsmerkene på brødkortet er brukt opp, og ikke er det noe igjen i fleskebalja. Så ille har det ikke vært før, og ikke er det noe ekstra å få kjøpt heller. "Det er full inga anna råd enn å ta seg over til Sverige i morra", sier Johan en kveld han og Olga sitter ved kjøkkenbordet en kveld med hver sin kopp Norcaf kaffe-erstatning. Unga har lagt seg, og Olga kaster et blick bort på alle 4 og tenker på hva de trenger. Johan gløtter på blendingsgardina for liksom å se håss været skal bli neste dag. Det er lite snø, og månen er dekket av et tynt skytag. "Får tru været blir slik i morra", sier Johan, "da skar det gå bra".

Og slik ble det. Johan har bestemt seg for å sparke sørøstover Varalden til Bruket. Han var også inne på tanken å følge den gamle handlevegen som gikk om Kask, Svartberget og videre til Larbækken, Lystjernet og ned til Bruket. Den vegen var tryggere, for tyskerne våget seg nødig inn i skogen på patrulje. Derimot hendte det at tyske patruljer fra Tollstasjonen tok seg skiturer på Varaldsjøen.

Johan slenger sekken på ryggen og tusler ned til sjøkanten der sparken står. Det er litt i lyseste laget ennå, så han tar seg god tid og stikker oppom Edvin Larbækken. Samtidig vil han høre om Edvin har reparert veggklokka som han leverte til ham for ei tid sida. Det var noe ugreie med perpendikelen, og Johan håpet å få att klokka til jul. Edvin var litt av en urmaker når det bar i hælginga, og han var heller ikke ueffen som skomaker.

Mørket driver etter hvert dagslyset bort, og månen skimtes bare glimtvis etter som skyene kommer og går. Johan legger nå i veg med sparken som glir lett bortover isflata. Han holder seg tett inn til skogkanten slik at han går i ett med den mørke bakgrunnen. Ingen andre er å se på isen, men skispor forteller at noen har krysset leia der Johan sparker.

Johan er glad da han får se et svakt, gulaktig lyspunkt litt sørøstover mot Sverige. Han vet at går han i land til venstre for lyspunktet, vil han komme til Mjølнарstuga der Oskar Solberg bor, og som er målet for turen

hans. Lyset kommer fra et lampepunkt ved saga i sørenden av Varalden på svensk side.

Johan tar ingen sjanser på å bli sett av uvedkommende, så han stiller seg bak skåien til Oskar. Han vil vente til en eller annen han kjenner kommer ut før han viser seg.

Om en stund kommer ei ungjente ut på trappa. Johan er fortsatt forsiktig, så han holder seg skjult. "Phuit - phuit"! Johan plystrer for å gi seg til kjenne, men jenta går inn att. Etter 5-10 minutter kommer jenta ut igjen, og "Phuit - phuit" låter det fra skålen. Jenta stopper opp litt, men går inn uten å undersøke hva det er.

Det er Ingrid, datter til Oskar, som har hørt plystringa og forteller om denne episoden i et intervju vi hadde med henne for et par år siden. "Det var like før jul og mørkt ute. Varena gång jag kom ut, visslade det bak skålen. Jag fortalde det til pappa och han gikk ut".

Da kom Johan fram, for han stolte på Oskar som nå ba han med seg inn. Han ble bevertet med god mat, og ekte kaffe! Johan fortalte om ærendet sitt, og sekken ble fylt av julemat av ymse slag.

Det var en glad Johan som sparket langs austlandet heimover Varalden med sekken full av julemat. Det fikk ikke hjelpe om det var risikabelt, for nå ble det i hvert fall julestemning både for voksne og unger denne jula også.

Johan var nok ikke alene om slike Sverigeturer etter mat, for de som bodde langs grensen tik ofte sjansen på å krysse grensegata. Det hendte også at matvarer ble smuglet fra Sverige av motstandsfolk. Disse matvarene fordelte de blant gode nordmenn ved å plassere pakker utafor kjøkkendøra eller i gangen uten å gi seg til kjenne. Særlig var dette populært før julehelga og til stor glede for mottakeren.

Oddvar

CARNEGIES BELØNNING TIL AUSTMARKINGER

Carnegies heltefond ble opprettet i 1911. Det skulle belønne folk som på en heltemodig måte prøvde å redde menneskeliv. Belønningen besto et diplom, og medalje eller pengebelønning. I utklippene våre har vi funnet fram til tre fra Austmarka som har fått slik tildeling. Kanskje det er flere, i så fall vil vi gjerne høre om det.

I 1919 finner vi følgende i Inndlandsposten:

To østmarkinger belønnes av Carnegies heltefond.

Styret for Carnegies heltefond for Norge har i disse dager delt ut 39 belønninger, nemlig 10 solv- og 1 bronsemedalje og 13.150 kr i kontanter.

Blandt de belønnede finder vi 2 gutter på Østmarken, Arne Brunsberg og Karelius Sæther. De har faat en belønning på 250 kr. hver for en helte-daad i mai 1917, da de reddet en tredje gut, Henrik Hansen Borthus, fra at drukne i Møkkern. Henrik Hansen var gaat gjennom isen, som nettop var i oppløsning. Brunsberg og Sæther kom først tilhjælp med hver sin raje og et tau. Arne gikk først utover isen og fikk tilkastet Borthus enden av tauget, hvormed han holdt sig oppe. De to redningsmænd brukte ski, men maatte paa grund av isens svaghet begge staa paa den ene raje, mens de holdt den anden mellem sig, for dermed i forening at kunne trække Borthus op. Der blev adskillig vand paa isen hvor de stod. Endelig kom et par mand til med en pram, hvori alle alle efterhvert kom op, Henrik Borthus i bevisstløs tilstand.

Fra Kongsvinger Arbeiderblad 1928:

En redningsdåd får sin belønning.

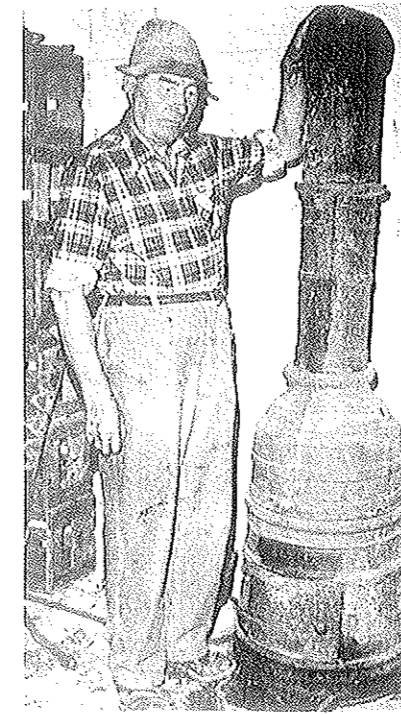
For Vinger Herredsstyre blev satt i middags, utdelte ordfører Ivar Færder på fylkets vegne Carnegies bronsemedalje for edel redningsdåd til Victor Amundsen Ronningen, som for to år siden reddet to gutter, Oskar Ronning og Svend Utgård, fra å drukne i Helgebodasjøen. Ordføreren holdt i forbindelse med dette en vakker tale som blev påhørt stående.

F.Å.

OVN FRA SIKÅA

Fra Øivind Wangen, Kongsvinger, har Historielaget fått en ovn som har lokalhistorisk interesse. Den har opprinnelig stått i Smedbygningen i Sikåa, og er av de få ting som er bevart fra industrisamfunnet der borte.

Siden ovnen forlot Sikåa for 60 år siden har den vært på vandring.

Einar Wangen med ovnen.

Under rivninga av Smedbygningen i første av 1940-årene tok Johan Skullerudvangen og sønnen, Ola, vare på ovnen. De brukte den sjøl på bruket en 10-årsperiode. Senere solgtes den til Einar Wangen på Kongsvinger som skrapjern. Imidlertid er den tatt vare på av sønnen Øivind, som som nå leverer den til laget for registrering

Hva slags ovn?

Jo, det er en såkalt Bergslagsovn fra Bergslagen gruvedistrikt, Sverige. Den kalles også Bergslagskamin eller kanonovn ettersom øvre del av røkrøret er utformet som et kanonrør. Ovnene er rund og har 5-6 cm tykke støpejernsvegger, den veier over

100 kilo. Slike ovner ble tilvirket på 1700-tallet og utover i 200 år.

Ovnen det her er tale om har et årstall som slutter på 54. Tallet foran er nesten borte. Vi skal prøve å finne fram til dette.

Syver Gylderud

(Bildet er reproduisert fra Glåmdalen 13.aug. 1974 av F.Å.)

ÅRSMØTE ÅR 2000

Søndag 30. januar kl. 15.00 holder Historielaget sitt årsmøte i Austmarka Samfunnshus.

Dagsorden:

1. Åpning
2. Beretninger
3. Regnskap og budsjett
4. Arbeidsprogram 2000
5. Innkomne forslag
6. Valg

Det arbeides med å finne foredragsholder til årsmøtet, dette blir kunngjort i Glåmdalen før årsmøtet.

Det blir bevertning og utlodning på møtet.

Forslag til årsmøtet sendes styret v/Åge Sørmoen, 2224 Austmarka, innen 16/1. Samme frist gjelder for fraskrivelse av verv til valgkomiteen v/Per Skoglund.

Styret.

Utgiver: Austmarka Historielag

Redaksjon og ekspedisjon:
Finn Åberg
Meltzersgt. 3
0257 Oslo
Tlf. 22 44 54 52

Medlemskap koster 100 kr året.
Betales til
Austmarka Historielag
v/Wenche Lønholden
2224 Austmarka
Bankgiro 1840.16.29625

Trykt i 480 eksemplarer